

МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

ПРИРОДНИЧО-ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ

Назва курсу <i>Нормативний/вибірковий</i>	Філософія освіти нормативний
Рівень вищої освіти	другий (магістерський)
Спеціальність	013 Початкова освіта
Освітньо-професійна програма	Початкова освіта. Інклюзивна освіта
Рік викладання/ Семестр/ Курс (рік навчання)	2020-2021/ I семестр / I курс
Викладач	Троїцька Тамара Серафимівна
Профайл викладача	http://geo.mdpu.org.ua/prirodnicho-geografichnij-fakultet/kafedra-istoriyi/sklad-kafedri-istoriyi/troyitska-tamara-serafymivna-golova-sektsiyi/
Контактний тел.	0671891819
E-mail:	troizka2015@ukr.net
Сторінка курсу в ЦОДТ	http://www.dfn.mdpu.org.ua/course/view.php?id=261
Консультації	<i>Очні консультації:</i> щочетверга, згідно графіку роботи кафедри філософії. <i>Онлайн-консультації:</i> через систему ЦОДТ МДПУ ім. Б.Хмельницького.

1. АНОТАЦІЯ

Навчальний курс «Філософія освіти» є невід'ємним складником системи підготовки викладачів за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр» і є необхідною складовою вивчення таких дисциплін, як математика та фізика. Навчальна програма дисципліни передбачає вивчення філософських аспектів становлення та розвитку дидактики середньої та вищої освіти, онтологічних, гносеологічних, аксіологічних, деонтологічних, праксіологічних проблем освіти, а також загальних закономірностей й тенденції її розвитку.

Під час філософського аналізу конкретних освітніх явищ і процесів філософія освіти спирається на фундаментальні та спеціальні філософські теорії та концепції, та постійно взаємодіє з такими суспільствознавчими дисциплінами, як антропологія, епістемологія, етика, естетика, дискурсологія тощо. Крім цього, філософія освіти широко використовує надбання різних суміжних наук, зокрема історії, культурології, соціології тощо.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Метою викладання навчальної дисципліни «Філософія освіти» є формування у магістрів навичок наочно і обґрунтовано інтерпретувати освітні явища і процеси різних історичних періодів, які обумовили структуру сучасної освітньої системи, визначати культурні, соціально-антропологічні та етико-правові напорування в освітньому дискурсі та формувати системне уявлення про проблемне поле філософських аспектів освіти сучасності.

Завданнями курсу є сформувати методологічну компетентність магістрів здійснювати філософський аналіз освіти як культурного явища в його соціальному, гносеологічному, аксіологічному, етичному та праксіологічному аспектах. Розв'язання цього питання передбачає розгляд таких проблем: сутність освіти, її розвиток та роль у соціокультурному універсумі, субстанційність, специфіка та призначення освітньої діяльності тощо.

3. ПЕРЕЛІК КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ, ЯКІ НАБУВАЮТЬСЯ ПІД ЧАС ОПАНУВАННЯ ОСВІТНІМ КОМПОНЕНТОМ

1. Інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в галузі філософії освіти в процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування теорій та методів філософського знання і характеризується комплексністю.

2. Загальні компетентності:

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, критичного аналізу та синтезу.

ЗК 2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 4. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 13. Здатність до оцінювання сучасних наукових досягнень, генерування нових ідей при вирішенні дослідницьких і практичних завдань.

3. Фахові компетентності:

ФК 14. Здатність застосовувати знання при вирішенні складних задач і проблем у процесі навчання або у професійній діяльності, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій.

ФК 19. Здатність користуватися науковою, навчально-методичною та довідковою літературою з актуальних питань сучасної освіти, здатність вільно оперувати спеціальною термінологією для розв'язання професійних завдань.

4. РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Програмні результати навчання (ПРН)

ПРН 1. Наполегливо досягати поставленої мети, прагнути до постійної та систематичної роботи, спрямованої на вдосконалення професійно-педагогічної майстерності та якісно виконувати роботу у професійній сфері.

ПРН 3. Використовувати новітні освітні технології, програмне забезпечення й сучасні технічні засоби навчання.

ПРН 4. Створювати здоров'язбережувальне освітнє середовище, зорієнтоване на особистісний, творчий і духовний розвиток учнів, з дотриманням правил забезпечення безпеки учнів.

ПРН 6. Бути творчою та креативною особистістю, підвищувати рівень педагогічної культури

ПРН 8. Використовувати відповідні наукові дослідження та застосовувати дослідницькі професійні навички в професійно-педагогічній діяльності

ПРН 9. Демонструвати вміння креативно вирішувати проблеми та приймати інноваційні рішення, мислити та застосовувати творчі здібності до формування принципово нових ідей

5. ОБСЯГ КУРСУ

Вид заняття	лекції	практичні заняття	самостійна робота
Кількість годин	16	14	60

6. ПОЛІТИКИ КУРСУ

Політика академічної поведінки та етики:

- Не пропускати та не запізнюватися на заняття за розкладом;
- Вчасно виконувати завдання семінарів та питань самостійної роботи;
- Вчасно та самостійно виконувати контрольні-модульні завдання

7. СТРУКТУРА КУРСУ
7.1 СТРУКТУРА КУРСУ (ЗАГАЛЬНА)

Кількість годин	Тема	Форма діяльності (заняття, кількість годин)	Література	Завдання	Вага оцінки	Термін виконання
БЛОК 1. ПРОБЛЕМИ ТА КОНЦЕПЦІЇ ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ У ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ: СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК						
11	Тема 1. Філософія освіти: її роль та місце в системі філософського знання	Лекція (2 год.) Практичне заняття (2 год.) Самостійна робота (7 год.)	1-5			впродовж першого навчального семестру (перший періодичний контроль)
12	Тема 2. Філософське розуміння сутності освіти у історичному контексті	Лекція (2 год.) Практичне заняття (2 год.) Самостійна робота (8 год.)	1- 7			впродовж першого навчального семестру (перший періодичний контроль)
11	Тема 3. Національні аспекти філософії освіти в Україні	Лекція (2 год.) Практичне заняття (2 год.) Самостійна робота (7 год.)	1- 4			впродовж першого навчального семестру (перший періодичний контроль)
11	Тема 4. Сучасний філософсько-освітній дискурс	Лекція (2 год.) Практичне заняття (2 год.) Самостійна робота (7 год.)	1-8			впродовж першого навчального семестру (перший періодичний контроль)
БЛОК 2. ОНТОЛОГІЧНІ, АНТРОПОЛОГІЧНІ ТА АКСІОЛОГІЧНІ ПІДСТАВИ ОСВІТИ						
12	Тема 5. Онтологічні проблеми в предметному поліфілософії освіти	Лекція (2 год.) Практичне заняття (2 год.) Самостійна робота (8 год.)	1-8			впродовж першого навчального семестру (перший періодичний контроль)

11	Тема 6. Антропологічний вимір освіти та виховання	Лекція (2 год.) Практичне заняття (2 год.) Самостійна робота (7 год.)	4-9			впродовж першого навчального семестру (перший періодичний контроль)
12	Тема 7. Аксиологічні проблеми у предметному полі філософії освіти	Лекція (2 год.) Практичне заняття (2 год.) Самостійна робота (8 год.)	2-10			впродовж першого навчального семестру (перший періодичний контроль)
10	Тема 8. Викладач в аудиторії: історична зміна ролі та професійної методології	Лекція (2 год.) Самостійна робота (8 год.)	5-9			впродовж першого навчального семестру (перший періодичний контроль)

7. 2 СХЕМА КУРСУ (ЛЕКЦІЙНИЙ БЛОК)

Тема лекції	Зміст лекції
Тема 1. Філософія освіти: її роль та місце в системі філософського знання	<ol style="list-style-type: none"> 1. Філософія освіти як галузь наукового знання: етапи становлення 2. Основні причини актуалізації філософії освіти. предмет і завдання філософії освіти 3. Проблемне поле, структура, основні функції філософії освіти 4. Концепції освіти як складові структури філософії освіти. Основні аспекти гуманізації та гуманітаризації освіти
Тема 2. Філософське розуміння сутності освіти у історичному контексті	<ol style="list-style-type: none"> 1. Античні концепції людини у педагогічному аспекті та філософія освіти Стародавнього Сходу 2. Вчені Середніх віків та доби Відродження про мету освіти та виховання людини 3. Новий час: людина як суб'єкт та об'єкт освітньої діяльності 4. Концепція теорії та практики освіти в філософії XIX ст. 5. Орієнтири освітніх процесів в сучасній західній філософії
Тема 3. Національні аспекти філософії освіти в Україні	<ol style="list-style-type: none"> 1. Історія розвитку філософії освіти в Україні. 2. Філософія освіти Григорія Сковороди. 3. Освіта в Україні і світі (сучасні реалії). 4. Концептуальні засади філософії освіти в Україні та їх впровадження в педагогічну практику. 5. Законодавчо-нормативне забезпечення освітянської галузі в Україні.

Тема 4. Сучасний філософсько-освітній дискурс	<ol style="list-style-type: none"> 1. Криза класичної парадигми освіти 2. Проблемне поле філософії світу: спроби кристалізації проблематики 3. Філософські основи нової парадигми освіти
Тема 5. Онтологічні проблеми в предметному полі філософії освіти	<ol style="list-style-type: none"> 1. Філософія освіти і онтологія 2. Натурфілософський підхід: основні онтологічні моделі 3. Метафізичний підхід: істина і освіта 4. Феноменологічний підхід: сенс життя як онтологічна проблема
Тема 6. Антропологічний вимір освіти та виховання	<ol style="list-style-type: none"> 1. Філософсько-педагогічна антропологія та її предметне поле 2. Основні парадигмальні побудови філософсько-педагогічної антропології 3. Антропологічний вимір освітніх практик та інституцій
Тема 7. Аксиологічні проблеми у предметному полі філософії освіти	<ol style="list-style-type: none"> 1. Аксиологізація філософії освіти як вимога сучасності 2. Основні парадигмальні побудови філософсько-педагогічної аксіології 3. Ціннісні засади сучасної педагогічної практики
Тема 8. Викладач в аудиторії: історична зміна ролі та професійної методології	<ol style="list-style-type: none"> 1. Історична трансформація ролі викладача в освітньому процесі. 2. Викладач у сучасному культурно-освітньому середовищі. 3. Перспективи розвитку професії викладача у нових соціально-економічних та інформаційних умовах.

7.3 СХЕМА КУРСУ (ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ)

Тема практичного заняття	Зміст практичного заняття
Філософія освіти як галузь знання. проблемне поле філософії освіти	Обговорення теми. Виконання тестових завдань
Освітня парадигма та її історична трансформація	Обговорення теми. Виконання тестових завдань
Орієнтири освітніх процесів в вітчизняній філософії	Обговорення теми. Виконання тестових завдань
Філософія освіти XXI століття: проблеми і перспективи	Обговорення теми. Виконання тестових завдань

Онтологічні проблеми у предметному полі філософії освіти	Обговорення теми. Виконання тестових завдань
Аксіологія та епістемологія освіти: філософський вимір	Обговорення теми. Виконання тестових завдань
Етичні аспекти освіти у площині філософського аналізу	Обговорення теми. Виконання тестових завдань

7.4 СХЕМА КУРСУ (ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ)

Тема для самостійного опрацювання	Зміст теми
Філософія освіти як галузь філософії.	Основні підходи до визначення предмета філософії освіти. Різноманіття підходів до філософії освіти. Комплексний характер філософії освіти.
Надбання протофілософії та сучасної філософії освіти.	Епоха постмодернізму та сучасні тренди та стратегії розвитку освіти. Неопрагматизм, екзистенціалізм, постструктуралізм та їхні стратегії в освіті.
Сучасні вітчизняні філософські теорії особистості та педагогіка.	Соціально-антропологічні погляди С.Гессена. Значення Вальдорфської педагогіки як теорії виховання та навчання людини майбутнього. Класична теорія розвитку особистості Ушинського.
Тенденції суспільного розвитку і сучасна освіта.	Освіта і освіченість. Технологізація освіти. Дистанційна освіта та її особливості. Криза освіти та освітнє реформування. Гуманітаризація освіти.
Філософська експлікація освіти як інституту соціальних відносин	Зміст пануючої і альтернативної ідеології освітньої політики. Характер відповідного законодавства про освіту і законодавчих ініціатив, що висуваються.
Генеza філософсько-антропологічних ідей в освіті	Основні парадигмальні побудови філософсько-педагогічної антропології. Антропологізація освітнього простору: школа, університет. Проблема “зустрічі” в освіті.
Аксіологізація філософії освіти як вимога сучасності	Ціннісні засади сучасної педагогічної практики. Співвідношення традицій і новаторства у процесі аксіологізації освіти. Аксіологія діалогічної філософії. Цінності свободи самовизначення і самоактуалізації особистості.
«Освічена людина XIX століття» і освітня система	Філософські засади управління системою освіти. Норми якості освіти.

8. СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ТА ВИМОГИ

Оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти здійснюється відповідно до «Положення про організацію освітнього процесу в Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького https://drive.google.com/file/d/1OMtCdZsTSSudgxmQMu206ffea4Kjx3_Q/view та «Положення про бально-накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти у МДПУ імені Богдана Хмельницького» (протокол №5 від 24.10.2019 р.) <https://drive.google.com/file/d/1BDRNtAJupqmHkldtICJTkvL-LNTIjWRX/view>

Загальна система оцінювання курсу	<p>За семестр з курсу дисципліни проводяться два періодичні контролю (ПКР), результати яких є складником результатів контрольних точок першої (КТ1) і другої (КТ2). Результати контрольної точки (КТ) є сумою поточного (ПК) і періодичного контролю (ПКР): $КТ = ПК + ПКР$. Максимальна кількість балів за контрольну точку (КТ) складає 50 балів. Максимальна кількість балів за періодичний контроль (ПКР) становить 60 % від максимальної кількості балів за контрольну точку (КТ), тобто 30 балів. А 40 % балів, тобто решта балів контрольної точки, є бали за поточний контроль, а саме 20 балів. Результати поточного контролю обчислюються як середньозважена оцінок ($X_{ср}$) за діяльність студента на практичних (семінарських) заняттях, що входять в число певної контрольної точки. Для трансферу середньозваженої оцінки ($X_{ср}$) в бали, що входять до 40 % балів контрольної точки (КТ), треба скористатися формулою: $ПК = (X_{ср}) * 20 / 5$. Таким чином, якщо за поточний контроль (ПК) видів діяльності студента на всіх заняттях $X_{ср} = 4.1$ бали, які були до періодичного контролю (ПКР), то їх перерахування на 20 балів здійснюється так: $ПК = 4.1 * 20 / 5 = 4.1 * 4 = 16.4 // 16$ (балів). За періодичний контроль (ПКР) студентом отримано 30 балів. Тоді за контрольну точку (КТ) буде отримано $КТ = ПК + ПКР = 16 + 30 = 46$ (балів).</p> <p>Студент має право на підвищення результату тільки одного періодичного контролю (ПКР) протягом двох тижнів після його складання у випадку отримання незадовільної оцінки.</p> <p>Підсумковим контролем є екзамен, на його складання надається 100 балів за виконання тестів (або задач чи завдань іншого виду). Загальний рейтинг з дисципліни (ЗР) складається з суми балів (Е), отриманих на екзамені, і підсумкової оцінки (ПО) та ділиться навпіл. $ЗР = (ПО + Е) / 2$</p>
Практичні заняття	<p>«5» – студент в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому нормативну, обов'язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив усі розрахункові / тестові завдання. Здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями.</p> <p>«4» – студент достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому нормативну та обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не</p>

	<p>вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно вирішив більшість розрахункових / тестових завдань. Студент здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, у яких можуть бути окремі несуттєві помилки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями.</p> <p>«3» – студент в цілому володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових розрахунків, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішив половину розрахункових / тестових завдань. Має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого; під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків.</p> <p>«2» – студент не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових розрахунків, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності. Правильно вирішив окремі розрахункові / тестові завдання. Безсистемно відділяє випадкові ознаки вивченого; не вміє зробити найпростіші операції аналізу і синтезу; робити узагальнення, висновки.</p>
<p>Умови допуску до підсумкового контролю</p>	<p>Студент, який навчається стабільно на «відмінні» оцінки і саме такі оцінки має за періодичні контролю, накопичує впродовж вивчення навчального курсу 90 і більше балів, має право не складати екзамен з даної дисципліни. Студент зобов'язаний відпрацювати всі пропущені семінарські заняття протягом двох тижнів. Невідпрацьовані заняття (невиконання навчального плану) є підставою для недопущення студента до підсумкового контролю.</p>

9. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В., Передборська І. Філософія освіти: Навчальний посібник. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – 329 с.
2. Василюк А., Пахоцінський Р., Яковець Н. Сучасні освітні системи: Навчальний посібник. – Ніжин: Редакційно-видавничий відділ НДПУ, 2002. – 2002. – 139 с.
3. Клепко С. Модернізаційні процеси в сучасній освіті / С. Клепко. – К.: Шкільний світ, 2008. – 120 с.
4. Клепко С.Ф. Філософія освіти в європейському контексті / С. Ф. Клепко. – Полтава: ПОІППО, 2006. – 328 с.
5. Кремень В. Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум. – К.: Грамота, 2007. – 576 с.
6. Кремень В. Г. Синергетика в освіті: контекст людиноцентризму : монографія / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 368 с.
7. Крижко В. В. Антологія аксіологічної парадигми управління освітою. Навч. посібник. – К.: Освіта України, 2005. – 440 с.
8. Філіпчук Г.Г. Філософія екологічної освіти і сталого розвитку: монографія / Г. Г. Філіпчук. – Чернівці: Зелена Буковина, 2012. – 460 с.
9. Черепанова С. О. Філософія освіти. Світоглядно-гуманітарний вимір: людина-наука-культура-мистецтво-стиль мислення : монографія / С. О. Черепанова. – Львів: Світ, 2011. – 408 с.

10. Освітологія: хрестоматія: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: Огнев'юк В.О., Сисоєва С.О. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 728 с.
11. Цикін В. О. Філософія освіти – стратегія прориву в майбутнє: монографія / В.О.Цикін, І.А.Бріжата. – Суми : Вид-во СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2012. – 256 с.

ДОПОМІЖНА ЛІТЕРАТУРА

1. Філософія освіти: Навчальний посібник. Под ред. Андрущенко В., Передборська І. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – 329 с.
2. Базалук О. О. Філософія освіти [Електр. ресурс]: навчально-методичний посібник / О. О. Базалук, Н. Ф. Юхименко. – 2010. – 164 с.
3. Василюк А., Пахоцінський Р., Яковець Н. Сучасні освітні системи: Навчальний посібник. – Ніжин: Редакційно-видавничий відділ НДПУ, 2002. – 2002. – 139 с.
4. Клепко С. Модернізаційні процеси в сучасній освіті / С. Клепко. – К. : Шкільний світ, 2008. – 120 с.
5. Клепко С.Ф. Філософія освіти в європейському контексті / С. Ф. Клепко. – Полтава: ПОІППО, 2006. – 328 с.
6. Cleide Rita Silverio de Almeida & Jose Rubens Lima Jardimino. Freirean Fundamentals for a Discussion About Competences in Teachers Formation // Freire Online. A Journal of the Paulo Freire Institute / UCLA. Volume 1. Issue 1. January 2003. // http://www.paulofreireinstitute.org/freireonline/volume1/1silverio_lima1.html
7. Diller A. Facing the torpedo fish: Becoming a philosopher of one's own education // Philosophy of education. – <http://x.ed.uiuc.edu/EPS/PES-Yearbook/1998/diller.html>.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Андрущенко В. Філософія освіти XXI століття: Пошук пріоритетів // Режим доступу до статті: <https://cyberleninka.ru/article/n/filosofiya-osviti-hhi-stolittya-poshuk-prioritetiv>
2. Базалук О. О. Філософія освіти: навчально-методичний посібник // Режим доступу: http://megalib.com.ua/book/63_Filosofiya_osviti.html
3. Добронравова І. Філософія освіти за доби постнекласичної науки. // Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/filosofiya-osviti-za-dobi-postneklasichnoyi-nauki>
4. Клепко С.Ф. Філософія освіти в європейському контексті / С. Ф. Клепко. – Полтава : ПОІППО, 2006. – 328 с. // Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/273716478_Klepko_SF_Filosofia_osviti_v_evropejskomu_konteksti_S_F_Klepko_-_Poltava_POIPPO_2006_-_328_s
5. Лутай В. Про стан розробки концептуальних засад філософії освіти в Україні та їх впровадження в педагогічну практику // Режим доступу до статті: <https://cyberleninka.ru/article/n/pro-stan-rozrobki-kontseptualnih-zasad-filosofiyi-osviti-v-ukrayini-ta-yih-vprovadzhennya-v-pedagogichnu-praktiku>

6. Михальченко М. Філософія освіти і соціокультурна теорія // Режим доступу до статті: <https://cyberleninka.ru/article/n/filosofiya-osviti-i-sotsiokulturna-teoriya>
7. Шевченко В. Філософія освіти: проблеми самовизначення // Режим доступу до статті: <https://cyberleninka.ru/article/n/filosofiya-osviti-problemi-samoviznachennya>
8. Пазенок В. Гуманістичний принцип сучасної філософії освіти // Режим доступу до статті: <https://philosopheducation.com/index.php/philed/article/download/89/71/>